

СТАН ІННОВАЦІЙНОЇ АКТИВНОСТІ ПІДПРИЄМСТВ ЗАКАРПАТСЬКОЇ ОБЛАСТІ

Кубіній В.В.

У статті розглянуті результати аналізу інноваційної діяльності промислових підприємств Закарпатської області; визначені обструкції, які перешкоджають впровадженню інновацій як конкурентних переваг регіону.

Ключові слова: інновація, види інновацій, інноваційна діяльність, регіон, розвиток, потенціал.

ВСТУП

Інновації є головною рушійною силою економічного зростання. Закон України "Про інноваційну діяльність" чітко визначає, що така діяльність має на меті використання і комерціалізацію результатів наукових досліджень та розробок і обумовлює вихід на ринок нових конкурентоспроможних товарів і послуг. Згідно Державної цільової економічної програми розвитку інноваційної інфраструктури основними завданнями є: забезпечення функціонування інноваційної інфраструктури підтримки малого інноваційного бізнесу; забезпечення розвитку мережі нових елементів інноваційної інфраструктури, до якої входимуть близько 400 одиниць, в результаті чого буде створено понад 10 тисяч нових робочих місць для висококваліфікованих спеціалістів; збільшення до 10 тисяч кількості суб'єктів малого підприємництва, що реалізують інноваційні проекти; підвищення не менш як на 5 відсотків інноваційної активності промислових підприємств; прискорення темпів виробництва інноваційної продукції не менш як на 20 відсотків; залучення близько 7 млрд. грн. інвестицій для реалізації інноваційних проектів [1]. Реалізація покладених завдань буде реалізована за умови активізації інноваційної діяльності в регіонах, що викликає необхідність моніторингу інноваційних процесів та структури інновацій.

Теоретичні аспекти інноваційної активності регіону знайшли достатньо широке висвітлення в працях В.Геєця, В.Мікловди, І.Бритченко, В.Григи та інших, але аналізу проблем, які виникають на у практичній сфері інноваційної активності в регіонах не приділено достатньої уваги.

Метою даної статті є аналіз інноваційної активності підприємств Закарпатської області та висвітлення обструкцій, що виникають на шляху впровадження інновацій і регіоні.

Для досягнення мети вирішені наступні завдання. По-перше, визначена категоріальна наповненість інновації та інноваційної діяльності. По-друге, проведено аналіз інноваційної активності промислових підприємств регіону.

РЕЗУЛЬТАТИ ДОСЛІДЖЕННЯ

Під *інноваційною діяльністю* розуміють усі наукові, технологічні, організаційні, фінансові й комерційні дії, що призводять до здійснення інновацій або задумані з цією метою. До інноваційної діяльності входять дослідження і розробки, не пов'язані прямо з підготовкою конкретної інновації.

Під *інновацією* розуміють введення у вживання будь-якого нового або значно вдосконаленого продукту (товару або послуги) або процесу, нового методу маркетингу або нового організаційного методу в діяльності підприємства, організації робочих місць або зовнішніх зв'язків.

Ознакою інновації є вимога, щоб продукт, процес, метод маркетингу або організації був для підприємства новим або значно вдосконалим. До інновацій належать продукти, процеси і методи, які підприємство створило першим, і/або продукти, процеси, запозичені від інших підприємств або організацій. Також ознакою інновації є те, що продукт, процес, метод маркетингу або організації повинен бути впроваджений. Новий або удосконалений продукт є впровадженим, коли він реалізується на ринку. Нові виробничі процеси, методи маркетингу або організації є впровадженими, коли вони стали дійсно використовуватися в діяльності підприємства.

Розрізняють *чотири типи інновацій*: продуктові, процесові, маркетингові й організаційні.

Продуктовою інновацією є впровадження товару або послуги, що є новими або значно поліпшеними за його властивостями або способами використання. Сюди входять значні вдосконалення в технічних характеристиках, компонентах і матеріалах, у вбудованому програмному забезпеченні, у рівні сумісності з користувачем або в інших функціональних характеристиках.

Процесова інновація є впровадженням нового або значно поліпшеного способу виробництва або доставки продукту. Сюди входять значні зміни в технології, виробничому устаткуванні і/або програмному забезпеченні.

Процесові інновації мають на меті зниження собівартості виробництва або витрат з доставки продукції, підвищення її якості, виробництво чи доставку нових або значно поліпшених продуктів.

Маркетингова інновація є впровадженням нового методу продажу, уключаючи значні зміни в дизайні або упаковці продукту, його складуванні, просуванні на ринок або в призначенні продажної ціни, що націлені на краще задоволення потреб споживача, відкриття нових ринків або завоювання нових позицій для продукції підприємства на ринку з метою збільшення обсягу продажу.

Організаційна інновація є впровадженням нового організаційного методу в діяльності підприємства, в організації робочих місць або зовнішніх зв'язків.

Організаційні інновації можуть бути спрямовані на підвищення ефективності діяльності підприємства за допомогою скорочення адміністративних витрат або оперативних витрат, підвищення задоволеності службовців станом своїх робочих місць (і тим самим продуктивності праці), розширення доступу до нетоварних активів (таких як некодифіковані знання із зовнішніх джерел) або зменшення витрат на постачання.

Підприємство може впроваджувати такі види продукції

– нову для ринку. Інновація є новою для ринку, коли підприємство, що впровадило інновацію першим, виводить її на свій ринок. Під ринком розуміють уявлення самого підприємства про ринок, де воно діє, і який може складатися з власне підприємства, що звітує, в сукупності з його конкурентами, можливо, з урахуванням географічного аспекту чи типової серії продуктів. Під географічним аспектом розуміють ринок, до якого можуть входити як вітчизняні, так і міжнародні підприємства;

– нову для підприємства. Мінімальний рівень новизни для зарахування будь-якої зміни до категорії „інновація” визначається як „нове для підприємства”. Продукт уже може використовуватись (виготовлятися) на інших підприємствах, але якщо він є новим або істотно поліпшеним для даного підприємства, то така зміна розглядається для нього як інновація.

Протягом останніх десяти років кількість інноваційно активних промислових підприємств в Україні коливається на рівні 10–13%. Питома вага інноваційної продукції постійно знижується.

За даними обстеження промислових підприємств щомісячного обліку, у 2010р. інноваційні роботи в промисловості області виконували 27 підприємств або 10,8% загальної кількості обстежуваних. Їх частка у загальній кількості інноваційно активних промислових підприємств в цілому в країні складає 1,8%.

Найбільше зростання інноваційної активності в області спостерігалось у 2009р., коли питома вага таких підприємств складала 13,6%, а найнижча (8,3%) – у 2000 році (рис.1).

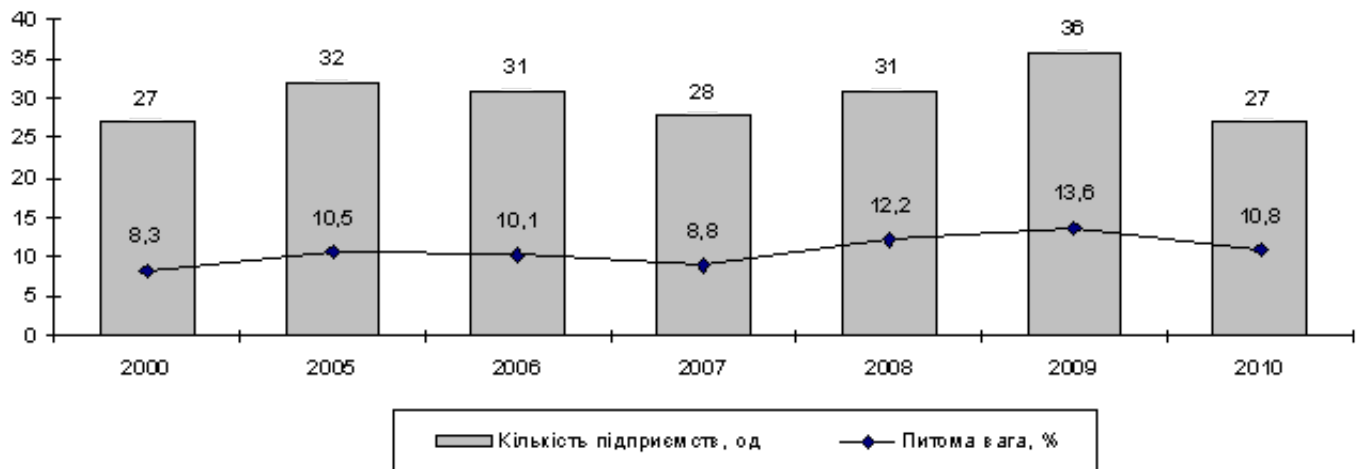

Рис. 1 Кількість та питома вага інноваційно активних підприємств області

Досить різною була інноваційна діяльність промислових підприємств у адміністративно-територіальному розрізі.

З огляду на види економічної діяльності найактивнішими були кожне четверте підприємство харчової промисловості, п'яте – з оброблення деревини та виробництва виробів з неї, сьоме – машинобудування.

Із загальної кількості інноваційно активних підприємств по 18,5% розташовано у м. Ужгород та Ужгородському районі, 14,8% – у Свалявському, 11,1% – у Берегівському, по 7,4% – у м. Мукачево, Виноградівському та Мукачівському районах, 3,7% підприємств – у Великоберезнянському, Перечинському та Рахівському районах.

Протягом останніх трьох років 45 підприємств займались інноваційною діяльністю, з яких 29 –

впроваджували інновації. Серед них – 24 впроваджували інноваційну продукцію, 15 – інноваційні процеси. Придбали машини, обладнання та програмне забезпечення 71,1%, проводили навчання та підготовку персоналу – 17,8%, придбали зовнішні знання – 15,6%. Найактивнішими були підприємства м. Ужгород та Ужгородського району.

Серед областей Західного регіону область займає п'яте місце за показником кількості інноваційно активних підприємств (таблиця 1).

Таблиця 1 Кількість підприємств, які займалися інноваціями у 2010 році, по областях Західного регіону за напрямками витрат, одиниць

	Кількість підприємств, що займалися інноваційною діяльністю	З них мали витрати на						
		внутрішні науково-дослідні розробки	зовнішні науково-дослідні розробки	придбання машин, обладнання, програмного забезпечення	придбання зовнішніх знань	навчання та підготовка персоналу	ринкове запровадження інновацій	інші витрати
Україна	1462	224	124	840	100	222	102	194
Волинська	26	1	2	19	2	2	2	1
Закарпатська	27	–	2	13	2	4	–	3
Івано-Франківська	82	11	2	39	3	10	8	8
Львівська	102	5	4	63	28	25	9	5
Рівненська	27	6	2	15	2	4	1	–
Тернопільська	40	5	1	15	2	3	–	5
Чернівецька	30	2	2	12	2	4	3	7

Упродовж минулого року на технологічні інновації у промисловості витрачали кошти 18 підприємств, що склало 72,6 млн. грн. (у 2009р. – 39,3 млн. грн.), найбільше з яких витрачено підприємствами Ужгородського району (68,9%), Мукачівського (16,7%), м. Ужгород (2,3%) (таблиця 2).

Таблиця 2 Обсяг інноваційних витрат на технологічні інновації

	2008р.		2009р.		2010р.	
	тис. грн.	у % до загального обсягу	тис. грн.	у % до загального обсягу	тис. грн.	у % до загального обсягу
По області	14020,0	100,0	39317,3	100,0	72615,4	100,0
у т.ч. за напрямками:						
дослідження і розробки	46,8	0,3	1233,5	3,1	48,5	0,1
придбання машин, обладнання та програмного забезпечення	13299,7	94,9	29046,9	73,9	60193,2	82,9
інші витрати	673,5	4,8	9036,9	23,0	12373,7	17,0

Серед видів промислової діяльності значний обсяг інноваційних витрат припадає на підприємства

машинобудування (65,7%), металургійне виробництво та виробництво готових металевих виробів (11,8%), суб'єкти з оброблення деревини та виробництва виробів з неї (10,7%).

Із загального обсягу витрат, як і в минулі роки, найбільше було витрачено на придбання машин, обладнання та програмного забезпечення – 60,2 млн. грн., на придбання інших зовнішніх знань – 1,2 млн. грн., загалом на навчання та підготовку персоналу для розробки та запровадження нових або значно вдосконалених продуктів та процесів, діяльність щодо ринкового запровадження інновацій та інші роботи, пов'язані зі створенням та впровадженням інновацій – 11,2 млн. грн.

Понад 60% інноваційно активних підприємств здійснювали нововведення за рахунок власних коштів. Кредитами в обсязі 2 млн. грн. скористалося лише одне підприємство. На створення нових видів продукції та технічне оновлення виробництва з місцевого та державного бюджетів та з позабюджетних фондів кошти взагалі не виділялися. На розвиток інновацій кошти вітчизняних та іноземних інвесторів також не використовувались.

Із загального обсягу фінансування інновацій дві третини, як і у 2009р. припадає на підприємства машинобудування, понад 10% – з оброблення деревини та виробництва виробів з неї, металургійного виробництва та виробництва готових металевих виробів. Щодо районів, то також дві третини витрат на технологічні інновації, як у 2009р. припадає на підприємства Ужгородського, 16,6% – Мукачівського районів.

На підприємствах промисловості іноземними інвесторами зосереджено 292,9 млн. дол. США прямих іноземних інвестицій, що складає 80,8% загальнообласного обсягу, у т.ч. переробної – 285,5 млн. дол. США, добувної – 1,2 млн. дол. США, виробництва та розподілення електроенергії, газу та води – 6,2 млн. дол. США (рис.2).

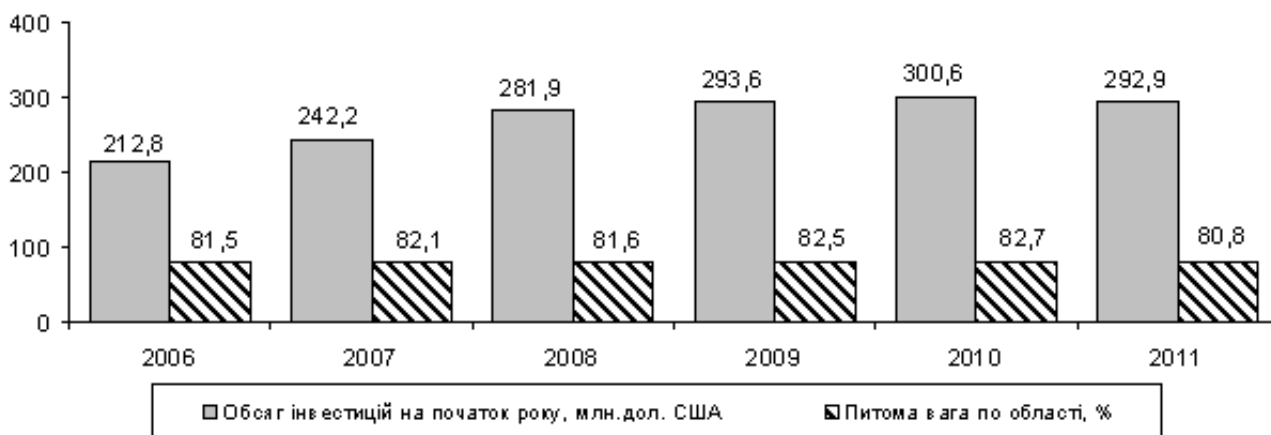

Рис. 2 Динаміка залучення прямих іноземних інвестицій в промисловість

Серед галузей переробної промисловості найбільші їх обсяги залучено у виробництво машин, електричного, електронного, оптичного устаткування та транспортних засобів (90,9 млн. дол. США), оброблення деревини та виробництво виробів з деревини, крім меблів (54,7 млн. дол.) США, інші галузі промисловості (54,2 млн. дол. США), харчових продуктів, напоїв та тютюнових виробів (41,1 млн. дол. США), текстильне виробництво, виробництво одягу, хутра та виробів з хутра, виробництво шкіри, виробів зі шкіри та інших матеріалів (23,4 млн. дол. США) (рис.3).

(станом на 1 січня 2011р.)

Рис. 3 Питома вага іноземних інвестицій за видами економічної діяльності

У минулому році інноваційну продукцію реалізовували 21 промислове підприємств області на суму 878,6 млн. грн. (14,4% загального обсягу реалізованої промислової продукції). З них кожне десяте реалізовувало продукцію, що є новою для ринку та 19 або 90,5% – новою тільки для підприємства. В основному це кожне четверте підприємство м. Ужгород та Ужгородського району, сьоме – Свалявського району; за видами економічної діяльності кожне четверте підприємство з виробництва харчових продуктів та напоїв, кожне п'яте – з оброблення деревини та виробництва виробів з неї та машинобудування.

За межі України 12 підприємств поставляли інноваційну продукцію, що була новою або суттєво вдосконаленою для підприємства. Їх обсяг становив 812,0 млн. грн. або 92,4% реалізованої інноваційної (проти 391,8 млн. грн. і 88,1% у 2009р.). Найбільший її обсяг реалізували підприємства машинобудування – 701,2 млн. грн., що складало 97,5% загального обсягу інноваційної продукції цих підприємств, хімічної і нафтохімічної промисловості – 91,5 млн. грн. (92,7%), з оброблення деревини та виробництва виробів з неї 1,9 млн. грн. (57,1%), а також з виробництва харчових продуктів та напоїв – 1,2 млн. грн. (3,1%). Понад 90% такої продукції було реалізовано підприємствами Ужгородського району.

Кожне друге інноваційно активне підприємство поставляло свою продукцію до країн СНД, обсяг якої становив 598,0 млн. грн. (у 2009р. – 165,3 млн. грн.).

Серед областей Західного регіону область посідає одне з перших місць по обсягу реалізації інноваційної продукції (рис. 4).

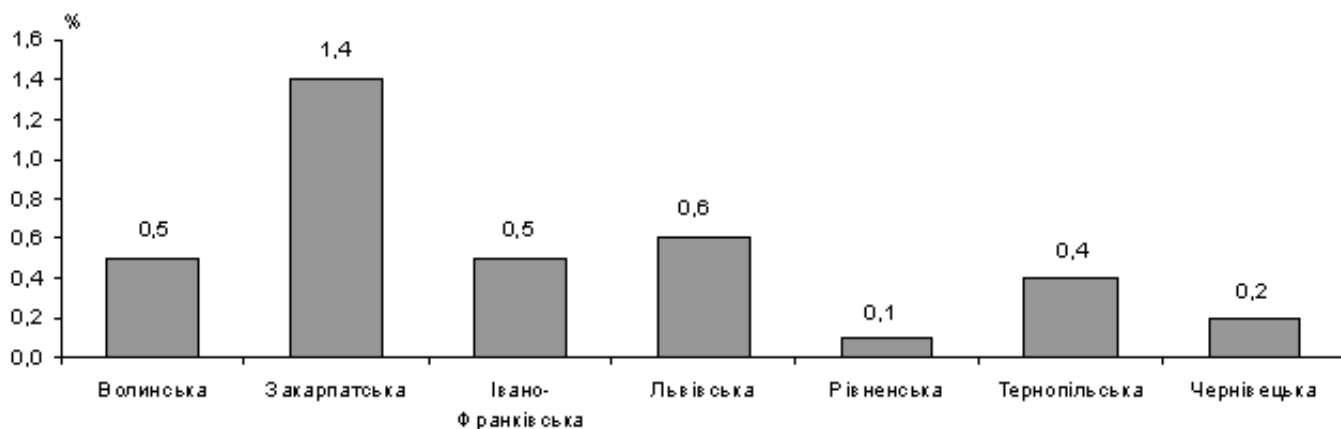

Рис. 4 Питома вага реалізації інноваційної продукції областей Західного регіону в загальнодержавному обсязі за 2010 рік

Для впровадження нового або значно вдосконаленого продукту чи процесу 5 підприємств придбали 3 технології в Україні та 3 за її межами. З них 4 – придбано з устаткуванням та 1 – як результат досліджень і розробок.

Показники інноваційної діяльності областей Західного регіону у 2010р. характеризуються даними, наведеними на діаграмі (рис.5).

Із 27 інноваційно активних підприємств, у минулому році, 85,2% впроваджували інновації (у 2009р. із 24 – 66,7%), з яких 14 – впроваджували нову для підприємства продукцію, 7 – нові або суттєво вдосконалені технологічні процеси і лише по одному впроваджували організаційні та маркетингові інновації.

Ними було впроваджено виробництво 16 видів нової для підприємства інноваційної продукції, що на 5 одиниць більше 2009р. Кожен п'ятий вид продукції впроваджено у м. Ужгород, Мукачівському та Ужгородському районах, восьмий – у м. Мукачево, Виноградівському та Свалявському районах. Кожен четвертий – на підприємствах з оброблення деревини та виробництва виробів з неї, п'ятий – з виробництва харчових продуктів та напоїв, восьмий – у хімічній і нафтохімічній промисловості та машинобудуванні.

У цей період було впроваджено 8 інноваційних процесів, з яких один маловідходний та ресурсозберігаючий. З них 3 одиниці – у Свалявському районі та по 2 – у містах Ужгород та Мукачево. Зокрема, товариствами: "Завод "Конвектор" впроваджено процес з виробництва котлів, "Інтерфіл" – з виробництва аерозолів, "Грифсканд-Свалява" – з виробництва паливних брикетів, ТОВ з іноземними інвестиціями "Фішер-Мукачево" – з виготовлення поліуретанового крюка та лиж з NIS платами, ВАТ "Закарпаттяобленерго" впроваджено автоматизовану систему контролю обліку електроенергії (таблиця 3).

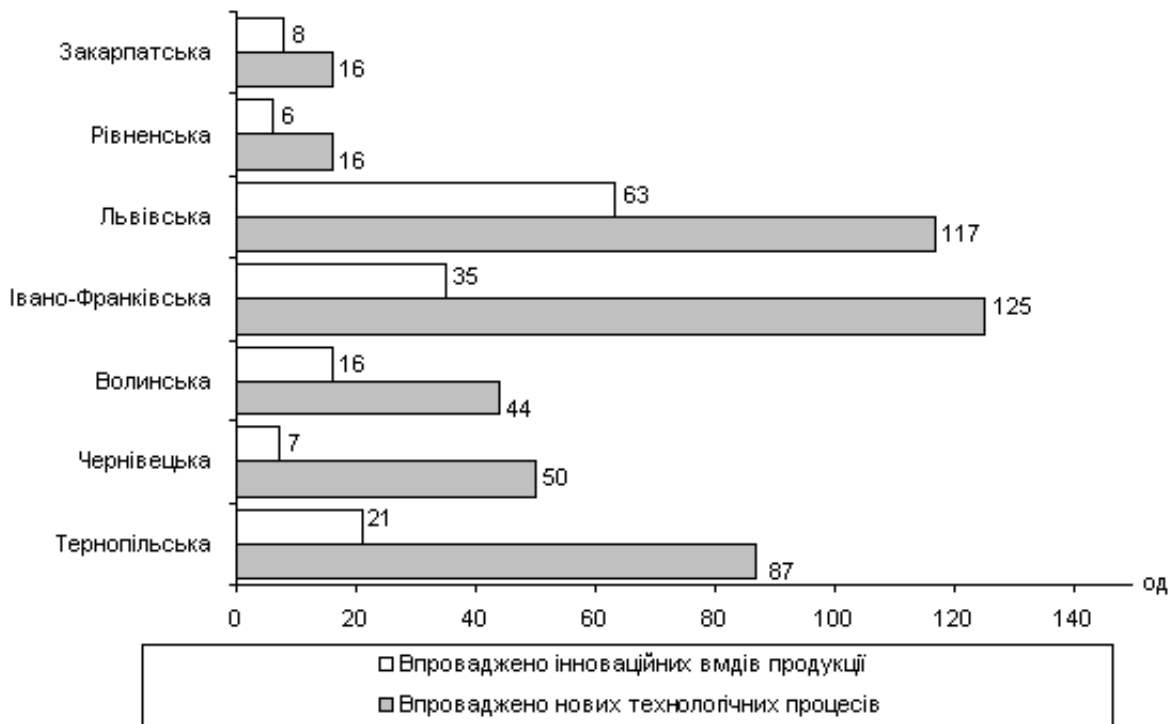

Рис. 5 Показники інноваційної діяльності областей Західного регіону у 2010р.

Таблиця 3 Впровадження та освоєння технологічних інновацій
(од)

	2000	2005	2006	2007	2008	2009	2010
Впроваджено технологічних процесів	1	10	4	11	13	9	8
з них							
маловідходних, ресурсозберігаючих	1	6	2	8	11	1	1
Освоєно видів інноваційної продукції	110	33	34	54	22	11	16
з них							
нових видів техніки	10	2	8	4	4	3	1
Придбано нових							

ВИСНОВКИ

Таким чином, незважаючи на незначні масштаби інноваційної діяльності, позитивний вплив її на економічні показники області є безперечним. Подальший розвиток регіону має базуватися на інноваційній моделі, оскільки випуск якісної конкурентоспроможної продукції можливий лише за умови технологічного переоснащення та піднесення наукомістних галузей виробництва.

При цьому перешкодами розвитку інноваційної активності виділено: відсутність інвестиційних ресурсів, відсутність інформації, відсутність досвіду управління інноваціями та інші.

Важливим напрямком реалізації стратегії реформ президента України є створення інноваційної інфраструктури, здатної забезпечити ефективне використання вітчизняного науково-технічного потенціалу, підвищення рівня інноваційності та конкурентоспроможності регіонів та національної економіки в цілому.

В подальшому заплановано провести аналіз впливу факторів на рівень інноваційного потенціалу Закарпатської області.

ПЕРЕЛІК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Державна цільова економічна програма "Створення в Україні інноваційної інфраструктури" на 2009-2013 роки [Електроний ресурс]. - Режим доступу: <http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/447-2008-%D0%BF>